

Ahozko komunikazioa eskolan: azken hamarkadako ikerketa eta esperientzia berriak

AHOZKOTASUNA SOZIOLINGUISTIKAREN BEHATOKITIK

Kike Amonarriz (soziolinguistikan aditua)

2015.07.03

1.- Soziolinguistika eta ahozkotasuna

Soziolinguistika zer den eta bere adar edo joera nagusi batzuk azaldu ondoren, soziolinguistikaren ikerketa eremuaren barruan, ahozkotasunarekin lotura duten iker-ildo nagusiak aipatuko ditugu, Euskal Herrian joera horiek izan duten eta duten garrantzia seinalatuz.

Ezin dugu ahaztu, Euskal Herriko soziolinguistikaren erreferentzia nagusiak 70eko eta 80ko hamarkadetan herrialde katalanetatik zetozela, eta garai hartan, ahozkotasuna -gaur egun ulertzen dugun moduan-, ez zela lehentasunen artean aipatzen. Hiztunak lortzea, ofizialtasuna eta lege babesa bermatzea eta espazio sozio-funtzionalak irabaztea ziren orduko lehentasunak. Korpusari zegokionez, euskara batua finkatzea eta estandarra zabaltzea ziren kezka nagusiak. Erabilera informalak edo ahozkotasunaren lanketa ez zeuden jorratu beharreko lan-ildo garrantzitsuenen zerrendan.

Alabaina, "erabilera"ren gaia zentraltasuna irabazten joan zen neurrian, ahozkotasunarekiko kezka ere zabaltzen joan zen. Ikastaro honetan landuko ditugun aztergaietako asko, oso antzeko formulazioekin jorratu zituzten duela 30 bat urte aitzindaritzat jo daitezkeen Koldo Izagirre edo Anjel Lertxundi bezalako idazleek. Euskara sorkuntza-gai zutenak lehenago ohartu ziren gaiaren garrantziaz, euskararen irakaskuntzan edo hizkuntzaren normalizazioan ari zirenak baino. Administrazioiko Euskara Zerbitzuei dagokienez, esate baterako, nekez aurkituko dugu joan den mendeko urteko lan-egitarauetan ahozkotasuna helburu duen egitasmorik.

Ahozkotasunaren lanketak hizkuntzaren erabileran duen garrantziaz jabetzen joan garen heinean, ordea, euskal soziolinguistikan ere gaiak garrantzi handiago hartu du, ikastaro honek frogatzen duen bezala.

2.- Hizkuntzak, hizkerak eta erabilera errealak

Irakaskuntzari eta helduen euskalduntze-alfabetatzeari esker, euskaldunen kopurua nabarmen handitzen hasi zenean, zabaldu zen erabilerarekiko kezka. Batetik, euskaraz zekiten eta euskaraz ikasten zuten haur eta gazte horietako gehienek ez zuten euskaraz egiten eskola eremutik kanpo, eta bestetik, euskaraz ari zirenek zerabilten euskara bera ere, kezka iturri zen askorentzat: hizkuntzaren kalitatea, euskañola edo adierazkortasun falta bezalako kontzeptuak gero eta maizago agertzen ziren euskaltzaleen idazkietan eta hausnarketetan.

Soziolinguistikak, azken urteotan, baina, datu argigarriak eman dizkigu bi aspektu hauen inguruan:

- Inkesta soziolinguistikoek, ARRUE Ikerketak eta erabileraren neurketek, esate baterako, euskararen erabilerari buruzko argazki zehatzak utzi dizkigute.
 - o Haur eta gazteen erabilerari buruzko daturik esanguratsuenak azalduko ditugu.
 - o Erabilerara edo ez erabiltzera bultzatzen dituzten faktorerik nagusienekin batera.
- Bestalde, gaur egun darabil(tza)gun euskara erreala(k) deskribatzen saiatuko gara.

Ahozko komunikazioa eskolan: azken hamarkadako ikerketa eta esperientzia berriak

- Hizkera gazteen joera nagusienak azalduz.
- "Code-switching" (euskañola edo frantseuskara) fenomenoaren hedadura marraztuz.
- Batuaren eta euskalkien arteko harremanak eta etorkizuneko joerak deskribatuz.

Gure hizkuntza komunitatearen barne ezaugarrietan azken hamarkada hauetan gertatu diren aldaketa sakonen ondorioz, etorkizuneko belaunaldi gazteen ahozko euskara desberdina izango da. Eta hizkera horiekiko gure jarrerak ere aldatu egin beharko genituzke.

Bestalde, teknologia berrien zabalkuntzaren eraginez, ahozkoaren eta idatzizkoaren arteko mugak lausotzen joan dira. Ahozkoan oinarrituriko idazkera informala sortu da, eta fenomeno honek, gazteen hizkuntza mailari buruzko kezka eragiteaz gain, jarrera desberdinak eragin ditu mundu osoan (baita hizkuntza handien kasuan ere); aldekoak batzuk, eta arbuiozkoak besteak. Euskal Herrian ere izan da eta bada bietarik.

3.- Hizkuntza kalitatea

2004an, Joxerra Garziarekin eta Andoni Egañarekin batera idatzitako "Hizkuntza kalitatea"ri buruzko txostenaren ideia nagusienak errepasatuko ditugu eta gaiaren inguruan hamarkada honetan burutu den bidea eta egiteke duguna komentatuko dugu.

Urte hauetan, bestalde, hizkuntzaren kalitateari buruzko bestelako haurnarketak ere agertu dira, gurearen antzeko ikuspegietatik:

- Irakaskuntzan komunikazioari eta ahozkotasanari garrantzia aitortzen dieten joerak.
- Euskararen estetika lehenesten duten iritziak (Fermin Etxegoien)
- Ibon Sarasolaren azken hausnarketak batuaren inguruan.
- Euskara sinpleagoaren aldeko aldarriak.

Ahozkotasuna irakaskuntza barruan landu beharra, gure egoera soziolinguistiko bereziak dituen ezaugarri eta premia berezietatik sortu da. Ezin zaio euskarari espainiar edo frantses eredurik aplikatu, bi hizkuntza horien egoerek ez dutelako zerikusirik gurearekin. Eskolak, premia berezi horiei ere erantzun behar die, "estatu hizkuntzetan" oinarrituriko eskola sistemetan horrelakorik egiten ez bada ere.

Zer eta nola landu, ordea, beste kontu bat da.

4.- Eskolaren egitekoa, mugak, eta ezinbesteko dituen bidelagunak

Eskolak asko egin du eta asko ari da egiten. Baina gehiago ere egin dezake oraindik, ahozkotasuna lantzearen bidetik. Horretarako, ahozkotasuna, komunikaziorako gaitasuna, adierazkortasuna (gure txostenean "egokitasuna" izendatzen genuen hura), edo orokorrean esanda, euskararen erabilera bera, jarri behar ditu erdigunean. Eta ahalik eta adostasunik eta inplikaziorik zabalena lortu ikastetxeetan eta hezkuntza komunitate osoan, arduradun nagusienengandik hasita.

Baina horrekin batera, ezinbesteko ditu bidelagunak, bai maila makroan, nola mikroan:

Ahozko komunikazioa eskolan: azken hamarkadako ikerketa eta esperientzia berriak

- Familia eta ingurune hurbilaren inplikazioa eta konpromisoa.
- Aisialdia eta eskolorduz kanpoko jarduerak.
- Euskarazko hedabideetan (telebistak eta irratiak) erreferentziatzko emankizunak.
- Kultur produktu eta zerbitzu egokiak eta erakargarriak euskaraz eskuragarri izatea: musika, ikastaroak, telefonia, jokoak, Internet, zinema...

5.- Ahozkotasuna etorkizuneko erronka nagusietako bat

Etorkizunera begira funtsezkoa izango da, hizkuntza arazorik gabe erabiltzeko gai izango diren hiztun osoak izatea. Euskarak hiztun horien behar komunikatibo guztiak asetu behar ditu, arazorik gabe erabil dezaten.

Ahozkotasunaren lanketa funtsezkoa izango da helburu hauek lortze aldera.

Baina komunitate osoari begira, euskarak eraldatzen jarraituko du, eta etorkizun hurbilean entzungo ditugun euskarak, oro har, nahasiagoak izango dira, sinpleagoak eta akasduagoak. Nolakoak izango dira, ordea? Horretan eragin handia izango dute, besteak beste, irakaskuntzak eta komunikabideek. Eta bereziki, hiztun horien inguruko euskararen erabilera dentsitateak eta erabiliko den euskararen nolakotasunak.

Azkenik, ezin dugu ahaztu, hurrengo belaunaldiak erabileran jauzi kuantitatibo eta kualitatiborik ematen ez badu, azken hamarkada hauetan lortutakoa galtzeko arriskuan egon gaitezkeela.